

BATI ÜLKELERİNDE VE TÜRKİYE’DE KİTLE İLETİŞİM SOSYOLOJİSİYLE İLGİLİ KAMUOYU ARAŞTIRMALARI

Yrd. Doç. Dr. Yaprak İŞÇİBAŞI*

ÖZET

Televizyon ve radyo yayınları toplum üzerinde son derece etkili olmaktadır. Bu durum Türkiye’de bütün unsurları ile yaşanmaktadır. Televizyon teknolojisinin sınır tanımazlığı, Anayasa ve kanunların akıl ve dikkatle hazırlanmasına bile fırsat vermemiş, korsan yayınlar, fiili durum yaratarak, alenacele Anayasa ve Kanunların değiştirilmesine yol açmıştır. Ancak ileri ülkelerde yıllar önce yaşanan sorunlar Türkiye’de de kendisini göstermiş, devlet, toplumsal ahlâk ve özellikle çocuklarla gençlerin davranışlarında olumsuz etkiler yaratmıştır. İleri Batı ülkelerinde bu konuda sürekli araştırmalar yapılmakta, yayın kuruluşları denetim altında tutulmaktadır. Bu çalışmalar “Kitle İletişim Sosyolojisi”nin gelişmesine büyük katkılar sağlamaktadır. Türkiye’de ise televizyon ve radyo yayınları devamlı tartışma konusu olduğu halde, bu alanda yeteri kadar araştırma yapılmadığı ve akademik kurumlarımızda “Kitle İletişim Sosyolojisi Bilim Dalının” geliştirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Televizyon, aydınlanmamız, yaşadığımız yerde ve dünyada olup bitenlerden haberdar olmamız açısından kitle iletişim araçları içerisinde en faydalı ve etkili olanlarından birisidir.

Bu yüzden, kamuoyu olarak, radyo ve televizyonun devlet tekeline çıkarılması için korsan televizyonların Anayasa ve mevcut kanunları çiğnemesine uzun bir süre ses çıkartılmadı. Daha iyi yayıncılık için ticari rekabet savunuldu. Sonunda da Anayasa ve kanun alenacele değiştirildi.

Bu arada düşünce ve sanatı ifade özgürlüğü içinde, kaliteli programlar için yayıncılıkta rekabet etmeleri istenen ticari televizyon ve radyoların yayınlarında şimdi, şiddet ve müstehcenlik başta olmak üzere, pek çok olumsuz etki tespit edilmekte ve bunlardan yakınılmaktadır.

* Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi

Televizyon ve Radyo yayıncılığının özel sektöre açık olduğu her ülkede olduğu gibi, Türkiye’de de “En çok izlenen televizyon kanalı” olmak için kanallar arası rekabet yerleşik geleneksel ahlak anlayışını ve değer yargılarını zorlamaktadır. Bu ise beraberinde de bazı toplumsal sorunları ortaya çıkarmaktadır.

Bu konuda, yayıncılığa Türkiye’den önce başlayan ülkelerde yapılan araştırmalar, özellikle çocukların ve gençlerin, televizyonda yayınlanan olumsuz programlardan yetişkinlere göre daha çok etkilendikleri ve ahlak değerleri ile davranış biçimlerini değiştirdiğini ortaya koymuş ve buna ilişkin bir “Kitle İletişim Sosyolojisi” ortaya çıkmıştır (Atkin ve Noyman, 1971; Atkin vd., 1971; Atkin vd., 1950; Schramm vd., 1961; The Longford Report, 1972; Haloran, 1964).

Bununla birlikte kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki olumsuz etkileri televizyonun icadından evvel yazılı basın ve sinema filmleri için de geçerlidir. Ancak, televizyonun gelişimi yaygınlaşması her türlü yayının evimizin içine teklifsizce girmesine neden olmuştur. Basılı medya ve filmlerin belirli bir fiyatla satılması ve sinemadaki koltuk sayısının sınırlılıkları, film ve basılı medyanın olumsuzluklarına bir sınırlama getirmiştir.

Ticari televizyonlarda müstehcenlik konusu batı ülkelerinde, Türkiye’den daha önce şikayetlere neden olmuş ve araştırmalara konu edilmiştir. Özellikle geleneksel ahlak anlayışı, yerleşik değer yargıları, özellikle de çocukların ruh ve beden sağlığını tehdit ettiği öne sürülen müstehcen yayınlara karşı toplum otoriteleri pek çok tedbirler almak zorunluluğu hissetmişlerdir.

Amerika Birleşik Devletlerinde, yapılan araştırmalarda ailelerin bu konuya duyarlı olduğu ortaya çıkmıştır. ABD’de 1960’lı yılların sonlarında ve 1970’li yıllar boyunca toplumsal eleştiriler televizyonda gösterilen şiddet üzerinde odaklandığından dolayı, kanal sansürcüleri ve televizyon yapımcıları seksüel içerikli göndermelerin sınırlılıkları konusunda sahne gerisinde savaş halindeydiler (Cowan, 1978; Liebert vd, 1982 :170).

Amerika’da 2-11 yaş arasındaki çocukların haftada 28 saat televizyon izlediği saptanmıştır. Bu çocukların liseyi bitirdikleri zaman sınıflarda toplam 11.000 saat geçirmiş olmalarına rağmen, televizyon karşısında 15.000 saat geçirdikleri saptanmıştır. Amerika’da Ohio üniversitesinde ulusal düzeyde yapılmış olan bir araştırmada oylamaya katılan ebeveynlerin % 55’inin federal hükümetin televizyon programlarında yayınlanan şiddet ve sekse ilişkin görüntü düzenlemesini istedikleri ortaya çıkmıştır (Johnson, 1995).

İngiltere’de televizyonun ABD’deki kadar çok olumsuz etkisine rastlanmamakta ise de, Amerikan filmlerinin bu ülkede de yoğun şekilde

gösterilmesi ve bir devlet kurumu sayılabilecek yapıya sahip olan BBC'nin yanında ticari amaçlı televizyon kanalı olan ITV (Independent Television) kanalının yayına başlaması ile çocuk ve gençler üzerinde olumsuz etkilerin oluştuğuna ilişkin bazı veriler tespit edilmiştir (Aziz, 1974 :308).

Bu tür programlar için İngiliz Hükümeti tarafından, Lord Longford'un başkanlığında 50'den fazla üyesi olan bir komite tarafından bütün kitle iletişim araçlarını kapsayacak şekilde bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonuçları "Longford Raporu" adı ile kamuoyunun bilgisine sunulmuştur (Longford, 1972).

İngiltere'de kamu ve özel radyo ve televizyonlar yayınlarını parlamento tarafından kabul edilmiş ilke ve kuralları çerçevesinde yapmaktadırlar. Bu kuruluşların yayınlarını denetleyen biri kamu, diğeri de özel her ikisi de onikişer üyeden oluşan iki ayrı kuruluş vardır. Ticari kuruluşlar Independent Broadcasting Authority (IBA), kamu kuruluşları ise British Broadcasting Corporation (BBC) tarafından denetlenmektedir.

Buna rağmen İngiltere'de seyirci ve dinleyiciler de kendi içlerinde örgütlenmişlerdir. Bunlar arasında en etkilisi Mrs. Mary Whitehouse'un örgütlediği "National Viewers and Listeners Association"tır. Kimileri Mrs. Whitehouse'un bu çalışmalarını överken, kimileri de memnuniyetsizliklerini belirtmişlerdir (Gönlübol ve Özal, 1987:2-3).

Fransa'da özel televizyonların yayına başlamaları 1985-86 yıllarına rastlamaktadır. Fransız kamu televizyonlarında müstehcenlik, okullarda seks eğitimi verildiği halde tabu olarak kabul edilmekteydi. Şaşırtıcı olan bir nokta da, Fransız filmlerinde yapımcılar erotizme yer verdikleri halde, televizyon yapımcıları bazı sahneleri riskli görmeleri halinde ve kısa seks sahnelerinin olduğu programları bile, bizdeki kırmızı nokta gibi "Küçük Beyaz Kare" işareti ile uyardıydılar (Hurard, 1992:97).

Fransa'da her iktidar değişikliğinde, radyo ve televizyon yayınlarının düzenlenmesi ile ilgili yeni yasa önerileri gündeme getirildi. 1947-1988 yılları arasında 23 değişik yasa tasarısının önerilip tartışıldığı görülmektedir (Öksüz, 1993:2).

Fransa'da, Aralık 1986'da kurulan CNCL (Commission Nationale de la Communications et des Libertés) ifade özgürlüğünün savunulması ile "Çocukların ve Ergenlik Çağındaki Gençlerin Korunması" gerekliliği arasında hassas bir denge oluşturmuştur.

1987'den sonra CNCL, sayısı gün geçtikçe artan “problemlı yayınları” yani seks, porno ve şiddet içerikli film ve programları durdurmak zorunda kalmıştır (Hurard, 1992 :105).

1989 yılında çıkartılan bir yasa ile CNCL, değiştirilerek yerine, Görsel İşitsel Üst Konsey (CSA, - Le Conseil Superieur de l'Audiovisuel) kurulur (Eğilmez, 1996).

Türkiye'ye gelindiğinde ise televizyon yayıncılığı otuzbirinci yılında olduğu halde, televizyon yayınlarının, özellikle çocuk ve gençlik üzerindeki etkileri konusunda Başbakanlık Aile Kurumunun “Türkiye’de Televizyon ve Aile” (Batmaz ve Aksoy, Aralık 1993-Aralık 1994 yayın Kasım-1995) konusunda yaptırdığı araştırma hariç tutulursa, yeterince araştırma yapıldığı, böylesi toplumsal bir konuya gerektiği önemin verildiğini söylemek – ne yazık ki – mümkün olmamaktadır. Oysa bu konudaki akademik araştırmaların sürekli bir şekilde yapılması gerekliliği ortadadır.

Olaya bu açıdan bakıldığında Akademik Kurumlarımızda “Kitle İletişim Sosyolojisi Bilim Dalı”na giren konulardan, özellikle medya kanallarının Türk toplumu üzerindeki etkilerine ilişkin sürekli kamuoyu araştırmaları yapılması hedeflenmeli, çalışmalarını bu alana yönlendirecek araştırmacıların teşvik edilmeleri gerekmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Atkin C.K. & J. Noyman (1971). “Television Viewing and Aggressive Behaviour”. A Report Prepared for the National Association of Broadcasters.

Atkin C.K., L.B. Murray & J. Noyman (1950). “Television and Social Behaviour”. Report Of the Departmental Committee on Children and Cinema. London, U.K: Home Office.

------(1971). “Television and Social Behaviour”,
An Annotated Biography of Research Focusing on Television Impact on Children. NIMH.

Aziz, A. (1974). “Görsel İşitsel Haberleşme Araçlarının Çocuk ve Gençliğe Etkisi”. **Yıllık 1973'den ayrı bası**. Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Fak. Basın-Yayın Y.O Yayını.

- Batmaz V. ve A. Aksoy (1995 Kasım). "Türkiye'de Televizyon ve Aile (Elektronik Hane) Aralık 1993-Aralık 1994". Pan Ajans İletişim ve Araştırma, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Yayın no 185.
- Cowan G. (1978). **See Who Evil: The Back Stage Battle Over Sex and Violence in Television**. New York: Simon and Schuster.
- Eğilmez S. (1996). "Fransa'da Şiddet ve Pornografik Sahneler İçeren Yayınlardan Gençlerin ve Çocukların Korunmasına Yönelik C5A Kuralları". CSA, La Lettren 86, LEMONDE Jeudi, RTÜK Arşivi.
- Gönlübol M. ve Ö.Özal (1987). "İngiliz radyo ve TV Kuruluşları Hakkında Rapor". RTÜK Hizmetleri İçin Ofis Çoğaltması.
- Halloran J. (1964). **The Effects of Mass Communication With Special Reference to Television**. Leicester: University Press.
- Hurard, F (1992). "Sex on French Television". Ed: A. M. Hargrave. **Sex and Sexuality in Broadcasting**. Annual Review, Broadcasting Standards Council, John Libbey, U.K.
- Johnson B. (1995, June 2). "Pulling the Pug on Television's Sex and Violence". The Detroit News, Editorial Page.
- Liebert R.M., J.N. Sprafkin & E.S. Davidson (1982). **The Early Window-Effects of Television on Children and Youth**. 2nd Ed. United States: Pergamon,
- Öksüz, S. (Eylül 1993). "Televizyonda Özelleştirmeye Gidilirken Fransız Televizyonu Sorunları Çözemedi". RTYK; Ofis Çoğaltması.
- Schramm W., J. Lyle & E. Parker (1961). **Television in the Lives of Our Children**. California: Standford University Press
- The Longford Report (1972). **Pornography**. London: Goronet Books, Hodder Paper Books Ltd.